

MİLLİ EĞİTİM VE İLKÖĞRETİMİN AMAÇLARINDA, III. SINIFLARIN TÜRKÇE PROGRAMINDA, ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN KAYNAKLARINDA İLETİŞİM EĞİTİMİ

Prof. Dr. Yahya ÖZSOY
Ar. Gr. Enise YANGIN

GİRİŞ

Yaşadığımız yüzyıl «İletişim Yüzyılı» olarak adlandırılmaktadır. Ama günümüzde bireyler arasında «Beni anlamıyorsun», «Anlatabildim mi?» gibi tümceler artmış, iletişimin zayıfladığı anlarda da yabancılaşma yoğun olarak yaşanmış ve yaşanmaktadır.

Yirminci yüzyılın ilk yarısından itibaren iletişimin bir bilim dalı olarak kabul görmesi ve iletişimin bilimsel olarak incelenmesinde de etkili iletişim gereksinmesinin duyulması önemli nedenlerdendir. Etkili iletişimin kurulamaması sonucu, ortaya çıkan yetersiz iletişim ve bundan kaynaklanan sorunlar gerek bireysel, gerekse de uluslararası boyutlarda yaşanmaktadır. Yaşanan bu sorunlar iletişim eğitiminin önemini vurgulamakta, altını izmektedir.

Türkiye’de ilköğretim beş yıllık bir eğitimle sınırlandırılmıştır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ve X. Milli Eğitim Şurası ve Uygulama Planı doğrultusunda 1981-1982 öğretim yılında 6 ilde seçilen 10 okulda sekiz yıllık bir ilköğretim programı uygulanmaya baş-

lanmıştır (1). Bu temeleğitim programında zorunlu eğitimin süresi sekiz yıldır. Temeleğitim programı günümüzde yaygınlaştırılarak sürdürülmekle birlikte, ülke genelinde ilköğretim beş yıla sınırlıdır. Ayrıca yasalar bu beş yıllık eğitimi zorunlu eğitim süresi olarak kabul etmektedir. Yani Türkiye Cumhuriyetinin her vatandaşı beş yıllık bu eğitimi yapmak zorundadır.

İnsan kişiliğinin oluşumunda ve gelişiminde ilk dört yaşın önemi, bugün tartışmasız kabul edilmektedir. İlk dört yaşa dek kişiliğin temeli oluşmaktadır. Oluşan bu kişilik aile, yakın çevre, okul vb. kurumlar aracılığıyla daha geliştirilip, şekillendirilmektedir.

Özellikle ilköğretim başta çocuk, sonra yetişkin bireyin kişiliğinde oldukça etkili, belirleyici etmendir.

Bu nedenle Milli Eğitimin, ilköğretimin amaçları, ilköğretimde Türkçe dersinin amaçları, III. sınıf öğrencilerinin Türkçe dersinde kullandığı yardımcı kaynaklarda iletişim ve iletişim eğitimine ne ölçüde yer verildiğinin, bu çalışmada incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın kapsamına ilkokul III. sınıf ve bu sınıfın Türkçe dersi seçilmiştir. Türkiye'de uygulanan zorunlu eğitim süresi beş yıl olması nedeniyle seçilen sınıf, beş yıllık eğitim süresinin ortasında bulunmaktadır. Türkçe dersinin seçilmesinin nedeni ise, iletişim sürecinde kullanılan en yaygın kod sisteminin konuşulan dil olmasıdır. Konuşulan dil iletişim sürecinde gerek yazılı, gerekse de sözlü iletişimde en sık kullanılan kod sistemidir. Türkiye'nin resmi dili veya başka deyişle resmi iletişim aracı Türkçe'dir (2). Bu nedenle iletişim ve iletişim eğitimi ile ilgili verilere en çok bu dersin programında rastlanılacağı varsayılmıştır.

MİLLİ EĞİTİMİN AMAÇLARINDA İLETİŞİM

Milli Eğitim amaçları, ilköğretim programında, birinci paragrafta şu şekilde açıklanmıştır:

Milli Eğitim ölkümüz, Türk milletinin bütün fertlerinin kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde milli şuur etrafında toplanmak; milli ahlakı, insani, üstün değerleri geliştirmek; mil-

(1) Milli Eğitim ve Gençlik Spor Bakanlığı, **İlköğretim Okul Kılavuzu**, (Yayın No: 255, Ankara: 1983), s. 70.

(2) **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, Madde 3, 1982.

İletimizi hür düşüncenin, sosyal zihniyeti ile demokratik düzenin hakim olduğu, kişisel teşebbüse ve toplum sorumluluğuna değer veren bir anlayış içinde bilgi, teknik, güzel sanatlar ve ekonomi bakımından çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı haline getirmektedir.

Belirtilen ve ulaşılmak istenen bu ilke ile, bireyleri iletişim kurmaya yönelten aidiyet gereksinmesi vurgulanmaktadır. Ayrıca bu paragrafta bireyde etkili iletişimle sağlanmak istenen davranış değişikliğine de değiniliyor.

İkinci paragrafta ise bireylerde yaratılmak istenen davranış değişikliğinin nasıl bir eğitim sistemi ile sağlanılacağı belirtilmektedir. Ayrıca «istidat ve kabiliyetlerine göre» derken yetiştirilmek istenen bireyin, yani iletişim açısından alıcı konumda olan bireyin, iletişim eğitimi sırasında kişilik özelliklerine dikkat edilmesi vurgulanmaktadır.

Milli Eğitim bu amaçları gerçekleştirebilecek yurttaş tipinin özelliklerini «Toplumsal Yönden», «Kişisel Yönden», «Ekonomik Hayat Yönünden» olmak üzere üç başlık altında incelemiştir.

TOPLUMSAL YÖNDEN

Milli Eğitimin amaçlarının gerçekleşmesi için yetiştirilmek istenen yurttaş tipinin «Toplumsal Yönden» özellikleri iletişim eğitimi ile ve iletişimle dolaylı bir şekilde ilgilidir. Bu başlık altında toplanan özelliklerin tümü, bireyi iletişim kurmaya yönelten aidiyet gereksinmesine yöneliktir.

EKONOMİK HAYAT YÖNÜNDEN

Yurttaş tipinin «Ekonomik Hayat Yönünden» özellikleride iletişim ve iletişim eğitimiyle dolaylı olarak ilgilidir. «İşi ile ilgili yeterliliğini geliştirerek devam ettirir.» derken, belli bir uğraş edinen insanın, bu uğraşı ile ilgili iletişimini sürdürmesi, kendini yenilemesi sürecini vurguluyor. «Kabiliyetlerine göre iş seçebilir.» derken ise, sürekli olarak kaynak ve alıcı durumunda bulunan bireyin kendi özelliklerini iyi tanıyarak, bu özelliklerine uygun bir iletişimde bulunması, böylece iletişimin veriminin artması üzerinde duruluyor.

KİŞİSEL YÖNDEN

Kişisel yönden, yaratılmak istenen insan tipinin özellikleri iletişim eğitimi ile doğrudan ilgilidir.

Bu maddenin «a» bendi, «Türkçeyi doğru olarak konuşur, okur ve yazar...» der. Böylece iletişimde kullanılan araca ve bu aracın bilerek, doğru olarak kullanılmasına değinilmiştir.

Bireyler iletişimde kullandıkları aracı ve özelliklerini çok iyi bilmek, tanımak zorundadır. İletişimde kullanılan araçlardan olan dil, en çok kullanılan iletişim aracıdır. Dilin tüm özelliklerinin ve kurallarının bilinmesi, konuşurken ve yazarken bu kurallara uygun iletişimde bulunması, iletişimin etkisini arttıracaktır.

«c» bendi, «Öğrenme ve gelişme isteğine, pratik hayatın gerektirdiği bilgi ve becerilerine sahiptir.» der. Bu madde iletişim sürecine ilişkindir.

Öğrenme gelişme süreci, iletişimin çeşitli kaynaklarla yoğun olarak kurulduğu bir süreçtir. Öğrenme isteğinde olan birey, bu isteğini gidermek için okur, yazar, dinler, araştırır. Kısacası bir dizi iletişim etkinliğinde bulunur.

«ç» bendi, iletişim etkinliğinin bir türü olan okuma ve güzel sanatlar etkinliğine yöneliktir.

Okuma ve güzel sanatlar etkinliği, kaynak konumunda olan sanatçının, alıcılara çeşitli simge dizgilerini (yazı, renk, nota vb.) kullanılarak iletilerini yolladığı bir iletişim etkinliğidir. Bu etkinlikler sözsüz-simgesel iletişimdir.

Bu maddenin «d» bendi, «Yurdunu sever, onu tanımaya ve tanıtmaya çalışır.» derken, yine bir iletişim türüne değinmektedir.

Tanıma ve tanıtmaya etkinliği, bir dizi iletişim aracı kullanılarak yapılan, belli bir amaca ve hedefe yönelik iletişim sürecidir.

«ı» bendi, «Tecrübe ve araştırmaya önem verir; muhakeme kabiliyetini geliştirmiş, müsbet düşünce ve şahsiyet sahibidir.» derken, iletişimde kaynak ve alıcı durumda bulunan bireyde olması gereken özelliklere değiniyor.

İletişimde bulunurken, iletilerin hazırlanması ve bu iletinin istenen sonuca ulaşmasında, kaynak konumundaki kişinin bilgi birikimi ve yaşam deneyimi çok önemlidir. İletilerin içeriği hakkında kaynağın ve alıcının bilgi birikiminin, yaşam deneyiminin çok olması, izafet çerçevesinin geniş bir alanının olması, iletişimin verimini ve etkisini artırır. İletişimde bulunan bireyin muhakeme kabiliyeti, müsbet düşünce ve şahsiyet sahibi olma özellikleri de o bireyin gelen

iletileri yorumlama ve yorumlama sonucu olacak davranış değişikliğinde etkilidir. Bu özelliklere sahip birey, gelen iletileri iyi yorumlayıp, iletinin içerik kaybını en aza indirebilecektir.

«j» bendi, «Milli ve insani ruhu aksettiren güzel sanat eserlerini sever, bunların ruh gelişimindeki etkilerini kavrar, güzel sanat etkinlikleri ile yakından ilgilenir, bunların yurt içinde ve yurt dışında yayılmasına ve sevilmesine çalışır.» derken yine bir iletişim türü olan sözsüz iletişime ve tanıtma etkinliğine yer verilmiştir.

Daha önce belirtildiği gibi sanat eserleri iletiler taşıyan iletişim araçlarıdır. Bu sanat eserlerinin yurt içinde ve yurt dışında yayılması ise yine iletişim etkinliği olan tanıtma etkinliğine girmektedir.

«l» bendi ise, «Tenkitleri iyi karşılar, bunlardan yararlanır.» derken iletişimde önemli bir yeri olan yansımayı vurgulamaktadır.

İletiler alıcıya ulaştıktan sonra, alıcı bu iletiyi kendi bilgi birikimine, yaşam deneyimine göre yorumlar ve yeni bir ileti oluşturarak eski kaynağa yeni alıcıya gönderir. Eski kaynak, yeni alıcı durumundaki birey, eski alıcı, yeni kaynak durumundaki bireyden gelen bu iletilerle iletişim sürecini kontrol eder, değerlendirmesini yapar. Gelen bu ileti ile ve iletinin verilerin göre iletişim etkinliğini ve iletişimi yeniden düzenler.

«m» bendi ise. «Olayları ve davranışları daima yapıcı bir tenkitle değerlendirir, kanaatlarını medeni bir cesaretle savunur.» derken, bireyin taşınması gereken iletişim sorumluluğuna değinilmektedir.

Etkili iletişim, ancak sorumluluk duygusuna sahip olunarak kurulabilir. Etkili iletişimde birey, kendine, iletiye, araca, kanala ve alıcıya karşı sorumludur. Bu sorumluluk duygusu ile kurulan iletişim etkili olabilir (3).

İLKÖĞRETİM AMAÇLARINDA İLETİŞİM

Türk Milli Eğitim Sisteminin genel amaçları, ilköğretim aşamasında «Kişisel Yönden», «İnsanlık İlişkileri Yönünden», «Ekonomik Hayat Yönünden», «Toplumsal Hayat Yönünden» belirtilen amaçlarla gerçekleştirilmek isteniyor.

(3) Millî Eğitim Bakanlığı, **İlkokul Programı**, (ikinci baskı, İstanbul: 1969), s. 1-2.

Dört başlık altında toplanan ilköğretim amaçlarına iletişime doğrudan ve dolaylı olarak yer verilmiştir.

İlköğretimin bireye «Toplum Hayatı Yönünden» kazandırmayı amaçladığı davranış değişikliklerinde iletişim eğitimine dolaylı olarak yer verilmektedir. Bu madde ve içeriği, bireyi iletişim kurmaya yönelten «aidiyet» ihtiyacına yöneliktir. Ayrıca bu madde «bağımlılık ihtiyacını» da içermektedir. Yine bu maddede, bireyin içinde yaşadığı toplumun, grubun normlarını bilmesi, bu normlara uygun davranarak, topluma ve gruba uyum sağlamasına yönelik amaçlara da yer verilmiştir.

«Toplumsal Hayat» yönünden kazandırılmak istenen davranış özelliklerinin birinci maddesi ve şıkları Aidiyet ve Bağımlılık ihtiyacına yöneliktir.

İkinci madde ise, bireyin içinde yaşadığı toplumun ve grubun normlarına yer vermektedir. Bu normların bireye öğretilmesi ve bireyin bu normları uygulaması, içinde yaşadığı toplum ve grup tarafından benimsenilmesini, kabul edilmesini sağlar. Bu normlara uymayan birey ise, toplum ve grup tarafından dışlanmaktan cezalandırılmaya kadar uzayan bir dizi önlemlerle uyarılır.

«Kişisel Yönden» ve «İnsanlık İlişkileri Yönünden» amaçları belirleyen maddelerde doğrudan iletişime yer verilmiştir.

«Kişisel Yönden» belirlenen amaçta, iletişim sürecinde kaynak ve alıcı durumunda bulunan bireyin kendine ilişkin iletişim eğitimine yer vermektedir.

Birinci madde, iletişimde, sözsüz iletişimde bulunurken dikkat edilmesi gereken unsurlara değiniyor.

Birinci maddenin «a» bendi, «Vücudunu, üstünü, başını ve çevresini temiz tutmayı öğrenir, bunlarla ilgili alışkanlıklar edinir.» derken, sözsüz iletişimde, vücut dili kullanımında etkili olan iletişim simgelerine yer veriliyor.

İkinci madde ise, çevresi ile iletişim içinde olan bireyin bu çevrede kullanılan simgeler sistemini bilmesine yöneliktir.

Dördüncü madde, iletişim biçimlerine ayrılmıştır. «a» bendi, «Türkçeyi doğru ve açık şekilde konuşur, okur ve yazar.» derken, iletişimde kullanılan araca yer vermiştir.

Konuşulan dil bireylerarası iletişimde en çok kullanılan araçtır. İletileri hazırlarken kullanılan bu simgeler sistemini iyi tanımak ve bilmek iletişimin verimini arttıran etkili bir faktördür.

«b» bendi ise, «iyi dinleme alışkanlığı kazanır.» der. Bu bend, gelen iletilerin iyi alınması ve alıcının ikili iletişim kurabilmesi için gereken davranışa yöneliktir.

Bireylerarası iletişimde, konuşulan dil kullanılıyorsa, iletiler ses dalgaları ile yayılır. Birey iyi bir dinleme alışkanlığı kazanmadıysa, kendine yöneltilen bu iletilerin büyük bir çoğunluğunu algılayamayacaktır.

Beşinci madde ise, basılı iletişim araçlarına yöneliktir.

Bu maddenin alt başlıkları, yazılı iletişim ve yazılı iletişim araçlarına yöneliktir. İlk üç alt başlıkta, «... yazılı iletişim araçlarını kullanır...» derken, ikinci başlıkta, harita, şekil gibi yazılı iletişim aracı olan, fakat kodlama sisteminde daha farklı bir simge sistemine yer veren iletişim araçlarına da yer verilmiştir.

Altıncı madde de, iletişimi etkileyen, iletişim sürecinde kaynak veya hedef durumundaki bireye etki eden, sağlıklı düşünme ve iletinin sağlıklı yorumlanmasını amaçlayan düşünce sistemine yöneliktir. Bu sisteme, bireyin kendisi ile kurduğu «içsel iletişim» de diyebiliriz.

«a» bendi, «Doğru hüküm verebilmek için herhangi bir olayı veya durumu, çözülmesi gereken bir problem olarak ele alır.» der. İletişimde bulunan bireyler, iletişimi değerlendirmek zorundadır. İletiyi oluştururken ortamı veya kanal özelliğini gözardı edip, diğer unsurları öne çıkarıp, onlara göre hazırlarsa, ileti amacına ulaşamayacaktır. Bu nedenle etkili iletişimde bulunulmak isteniyorsa, iletişimin tüm öğelerine dikkat edilmelidir.

«b» bendi, «Doğru düşünmeye engel olan peşin hükümlere, delilsiz inançlara, propagandaya, duygu ve heyecanlara kendini kaptırmadan, inceleme, araştırma yollarına başvurulabilir.» der. Sağlıklı ve etkili iletişim kurabilmek için bireyin iletilerini hazırlarken bilimsel temellere dayandırması, inceleme ve araştırma yaparak, ileti hazırladığı konuda bilgi birikimini ve yaşam deneyimini arttırması gerekir. Eğer iletişim eğitiminin amacı, bireye istendik davranışlar kazandırmaksa, bu amaca ulaşabilmek için bireye, bilimsel, nesnel düşünme davranışının öğretilmesi ve kazandırılması gerekir.

«c» bendi, «Vardığı sonucun doğru olup olmadığını denemeye ve kontrol etmeye çalışır.» derken, iletişim sürecinin sağlıklı gelişmesi için, bu süreci sürekli kontrol etmenin önemini belirtiyor. Süreçte oluşan bir değişiklik farkedilmezse, iletişim olumsuz etkilebilir. Ayrıca iletişimin sonucunun kontrol edilmesi, iletişimle arzulanan değişimin hangi ölçüde olduğunu ve değişimin olup olmadığının anlaşılması için gereklidir. İletişimin sonucuna göre birey, bu verilere dayanarak yeni iletiler gönderecektir.

Yedinci madde ise, bireyi iletişim kurmaya sevk eden, «aidiyet ve bağımlılık ihtiyacı»na yöneliktir.

Dokuzuncu maddede iletişimin birtürü olan güzel sanatlar etkinlikleri yer alır.

Güzel sanatlar alanında ortaya çıkan her ürün, sanatçının, topluma, gruba ve bireye yolladığı iletidir (4).

İLKÖĞRETİM OKULLARI TÜRKÇE EĞİTİM PROGRAMLARINDA İLETİŞİM

İyi bir iletişim sağlanabilmesi için, iletiyi yollarken seçilen kodlamanın, kaynak tarafından iyi bilinmesi gereklidir. Eğer kodlarken kullanılan semboller iyi bilinmiyorsa, iletişimle sağlanmak istenen amaç gerçekleşmiyebilir. Bireyler iletişimde bulunurken genel olarak sözlü ve yazılı dili kullanırlar. Bu nedenle dil, iletişimde kullanılan en yaygın araçtır. İletişimde bu denli etkin kullanılan dili tüm özellikleriyle bilmek, etkili iletişimde bulunmak isteyen bireyler için gereklidir.

İlkokullarda dersler mihver dersler, ifade ve beceri dersleri olarak ikiye ayrılır. İfade ve beceri dersleri içinde Türkçe dersi de bulunmaktadır. 1982 Anayasası'na göre Türkiye'nin resmi dili Türkçe'dir. Bu nedenle, tüm öğretim kurumlarında zorunlu olan Türkçe dersi, aynı zamanda bir iletişim eğitimi dersidir de. İlköğretim okullarının programı incelendiğinde, bu programla sağlanmak istenen tüm amaçların, etkili iletişim kurabilmek için gerekli olan şartlar olduğu görülmektedir.

İlköğretim okullarında Türkçe öğretiminin amaçları sıralanırken, birinci amaçta öğrenciye alıcı rolünün kazandırılması vurgulanmaktadır.

(4) Millî Eğitim Bakanlığı, A.g.e., s. 3-8.

Bireyler yaşamları boyunca çeşitli iletiler alırlar. Bu iletilerin kimi görsel, kimi sözel, kimi de yazınsal biçimdedir. İlkokul çocuğu bu yaşlarda, bu ileti türleri karşısında edineceği alıcı tavrını öğrenmeye başlamalıdır. Yani bu ileti türleri karşısında alıcı olarak öğrenmesi gereken davranış değişikliğini öğrenmeye başlamalıdır. Böylece yaşamı boyunca, iyi bir alıcı olacak, kendine yöneltilen mesajları, en az anlam kaybıyla alabilecektir.

İkinci madde ise, öğrencide kaynak rolünün kazandırılmasına değiniliyor.

Alıcı konumundaki birey çeşitli iletişim araçları yoluyla kendine ulaşan bilgileri, mesajları anlamlandırdıktan sonra, beyinde özümleyip sentez ederek, kendi iletilerini oluşturmakta, yani kaynak konumuna geçmektedir. Bu nedenle ilkokul, öğrencilere doğru kaynak rolünün gerektirdiği davranış değişikliğinin oluşturulmasında temeldir.

Üçüncü madde ise, iletişimde kullanılan dili tanımaya yönelik bir maddedir.

Bu madde iletişimde kullanılan dilin, verimli biçimde kullanılabilmesi için, sevilmesine, kurallarının bilinmesine ve alıcı konumundaki öğrencilerin, dili gelişim süreçlerine uygun olarak bilinçle özenle ve güvenle kullanmaları amacına yöneliktir.

Dördüncü madde ise sözel ve yazılı iletişime yönelik bir maddedir.

Etkili iletişimde bulunabilmek için, gelen iletileri dinlemek şarttır. Dinlemek herkesin yaptığını sandığı ama çoğunluğun tam anlamıyla yapamadığı pasif bir iletişim etkinliğidir. Verimli bir dinleme davranışının kazanılmaması sonucu, iletişimde istenen sonuca ulaşmak oldukça zordur.

Öğrenciye okuma alışkanlığının ve zevkinin kazandırılması, bireyin gelecekte yazılı iletişimden verimli bir şekilde yararlanmasına yardımcı olacaktır. Çünkü yazılı iletişim bireylerin yaşamları boyunca karşılaştıkları bir iletişim türüdür.

Beşinci maddede de iletişimde kullanılan dilin kapasitesi vurgulanmaktadır.

Bu madde, iletişimde kullanılan dilin, kelime sayısının artırılması, böylelikle aracın kapasitesinin yükseltilmesinin sağlanmasını amaçlıyor. Dilin kapasitesinin yükseltilmesiyle iletişimin verimi de yükselecek, etkili ve verimli iletişim kurulabilecektir.

Altıncı madde ise, bireyi iletişim kurmaya yönelten aidiyet ihtiyacına yer veren bir maddedir.

Yedinci madde ise, izafet çerçevesine yer veriyor.

Birey içinde bulunduğu toplumu tanıyarak, kültürel değerlerini bilerek izafet çerçevesini oluşturur. Böylece iletişimde bulunurken, ortak değerleri kullandığı için, etkili iletişim kurabilir. Yolladığı ileti en az anlam kaybı ile alıcıya ulaşır.

Sekizinci madde de ise, kaynak ve alıcı konumunda bulunan bireyin özelliklerine değiniliyor.

Bu maddede bireyde yaratılmak istenen davranış değişiklikleri, iyi bir iletişimcide bulunması gereken, iletişim davranışları vurgulanmaktadır (5).

İLKÖĞRETİM OKULLARININ III. SINIFLARIN TÜRKÇE PROGRAMLARINDA İLETİŞİM

ANLAMA

Anlama başlığı altında öğrenciye kazandırılmak istenen, alıcı davranış özellikleri tanımlanıyor.

Programın birinci, ikinci, üçüncü maddeleri, öğrencinin alıcı rolüne ilişkin maddeler.

Birinci maddede öğrencinin sözel iletişim etkinliğinde oynayacağı alıcı rolü tanımlanmaktadır. Kendine yöneltilen ve kapasitesine uygun sözlü iletişimi dinleyebilme, yine kendi kapasitesine uygun olay, film vb. görsel, sözel yanı olan iletişim etkinliklerini izleme beceri ve alışkanlığını kazanmaya yani bu iletişim etkinliklerine uygun alıcı rol ve davranışlarını kazandırmaya yönelik bir maddedir.

İkinci madde yazılı iletişim araçlarından yararlanabilmesi için gerekli olan alıcı rolüne değinen bir maddedir.

Bu madde yazılı iletişim araçlarından yararlanırken, öğrencinin alıcı rolünün gerektirdiği okuma davranışının iyi yönde geliştirilmesine yöneliktir.

(5) Millî Eğitim ve Gençlik Spor Bakanlığı, **İlkokul Programı**, (İstanbul: 1988), s. 203.

Üçüncü madde ise yine öğrencinin çeşitli iletişim etkinliklerinde oynayacağı alıcı rolünün gerektirdiği davranış değişikliklerine değiniyor ve öğrencinin içsel iletişimi ile ilgilidir.

Bu madde ile öğrenciye dinleyerek, okuyarak ve izleyerek, alıcı olarak katıldığı iletişim etkinliklerini doğru olarak anlama ve yorumlama yeteneğinin kazandırılması amaçlanmaktadır. Anlama ve yorumlama, alıcının kafasının içinde geçen iletişim bölümüdür. bir içsel iletişimdir. Bu nedenle bu madde içsel iletişimin sağlıklı yapılandırılmasını da kapsayan bir maddedir.

Dördüncü madde aracın ve alıcının kapasitesine yönelik bir maddedir.

Öğrenci düzeyinin gerektirdiği sözcük kapasitesine sahip olmasıdır ki aracı yeterince verimli bir şekilde kullanabilsin.

Beşinci madde ise yazılı iletişim araçlarının bulunduğu, iletişim ortamlarının kullanılmasına değinen bir maddedir.

Bu maddede adı geçen kütüphaneler birer iletişim ortamıdır. Öğrencinin alıcı rolünün gerektirdiği davranışları tam olarak uygulayabilmesi için bu ortamları tanımalı ve nasıl davranması gerektiğini bilmesi gerekmektedir. Böylelikle bu ortamlardan verimli olarak yararlanabilir. Alıcı rolünü oynarken değişik kaynaklardan yararlanmayı bilmesi iletişimin verimini ve etkisini arttıracaktır.

Altıncı madde yine öğrenciye kazandırılmak istenen alıcı rolüne ve bu rol sonucu kaynak rolünü oynayabilmesi için, bu role hazırlanmasına yönelik bir maddedir.

Bu maddede öğrencinin dinleyerek, okuyarak, izleyerek alıcı rolünün gerektirdiği davranışları öğrenmesi amaçlanmaktadır. Bu davranışlarla çevresini tanıyarak, kaynak rolüne, geçmesi için öğrenci hazırlanmaktadır (6).

Öğrencilerin Kazanacakları Davranışlar.

Üçüncü sınıfta Türkçe dersi ile öğrencilere kazandırılmak istenen iletişim davranışları «Dinleme ve İzleme Tekniği Bakımından», «Okuma Tekniği Bakımından» ve «Anlama Tekniği Bakımından» olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Bu üç başlık ile öğrenciye

kazandırılacak davranışlar, «Dinleme ve İzleme Tekniği Bakımından» ve «Okuma Tekniği Bakımından» ile alıcı davranış özellikleri, «Anlama Tekniği Bakımından» ile de öğrencinin alıcı rolünün gerektirdiği davranışları öğrenip öğrenmediğinin saptanması ve kaynak rolüne hazırlanması amaçlanmaktadır.

Dinleme ve İzleme Tekniği Bakımından

Birinci ve ikinci maddede, alıcı rolündeki öğrencinin fiziksel davranışlarına değinilmektedir.

Üçüncü madde kaynak rolündeki öğretmenin iletilerini dinleyebilme davranışına yöneliktir.

Dördüncü madde ise, bir kaynak ile başka bir alıcının arasında geçen iletişimi dinleyip, izleyebilme davranışına yöneliktir.

Beşinci madde, bir kaynağın iletisini dinlerken bulunması gereken davranışlara yöneliktir. Eğer öğrenci bu davranış özelliklerini geliştiremezse, iletişim süreci kopacaktır. İletişim sürecinin kopması da alıcının zararına olacaktır.

Altıncı madde ise, çeşitli iletişim araçlarının kanalı ile alıcıya ulaşan sözlü iletişimi, ama belli bir süre ile sınırlandırılan iletişimi, dinleyebilmesine değiniliyor. Bu yaş grubundaki öğrenciler, alıcı rolünü en etkin olarak belirlenen süre içinde oynayabilmektedirler.

Yedinci maddede, bir kişinin sözlü iletişime çevirdiği, öğrencinin düzeyine uygun yazılı iletişime yöneliktir.

Sekizinci madde ise, öğrencinin düzeyine uygun, belli bir süre ile sınırlı görsel ve sözel iletişim etkinliğine yöneliktir. Öğrenci bu türdeki bir iletişim etkinliğinde, belirlenen süre içinde etkili olarak alıcı davranış özelliklerinde bulunabilmektedir.

Dokuzuncu madde ise, iletişim araçlarını çevresini rahatsız etmeden kullanabilme davranışını geliştirmeye yönelik olan bir maddedir.

Okuma Tekniği Bakımından

Okuma tekniği bakımından öğrencide geliştirilmek istenen davranış özellikleri genellikle alıcı davranış özellikleridir, birkaç maddede de öğrenciye kaynak davranış özelliklerinin kazandırılması amaçlanmaktadır.

Birinci maddede, alıcı rolündeki öğrencinin okuma davranışında bulunurken, uyması gereken fiziksel davranış özelliklerine yer verilmektedir.

İkinci ve onüçüncü maddeler ise, iletişim araçlarını kullanma tekniklerine yöneliktir. İletişim araçlarını kullanırken, amaçlanan davranışları öğrenip, uygulayan öğrenciler, aracı en verimli, etkili ve temiz biçimde kullanacaklardır. Aynı zamanda öğrencinin araca karşı sorumlu ve saygılı davranması da sağlanmış olacaktır.

Üçüncü ve dördüncü maddeler ise, öğrencinin kaynak rolünü oynarken sesini ve vücudunu uygun bir biçimde kullanarak, alıcıların iletiyi anlamalarını kolaylaştıracak fiziksel davranışlarına yöneliktir.

Beşinci madde ise, sessiz okuma tekniğine ayrılmıştır. Sessiz okuma tekniğini iyi bilen bir öğrenci, sessiz okumadan daha verimli biçimde yararlanacaktır.

Altıncı ve yedinci maddeler öğrenciye kaynak rolünü oynatan maddelerdir. Bu maddeler, öğrenci kaynak konumundayken, iletişimin daha da anlaşılabilir olması için dikkat etmesi gereken davranış özelliklerini içeren maddelerdir.

Sekizinci madde ise, iletişim araçlarının çeşitlendirilmesine ve okuma etkinliğine yönelik bir maddedir. Çeşitli iletişim araçlarından yararlanan birey, farklı kaynaklardan gelen iletileri ayrı ayrı değerlendirecek, tek yanlı bir iletişim etkinliğinin alıcısı olma konumundan kurtulacak, farklı görüş ve değerlendirmeleri de değerlendirebilecektir.

Dokuzuncu, onbeşinci ve onaltıncı maddeler de, öğrencinin çeşitli kaynaklardan yararlanmasına yönelik maddelerdir. Öğrenci çeşitli ve farklı kaynaklardan yararlanarak, çeşitli iletiler olarak kaynak çoğulculuğuna yönelecektir.

Onuncu madde ise, gelecekte kaynak konumunda olacak öğrenciye kullandığı yazılı kaynağı, doğru olarak tanıması ve tanıtması için, kaynakça çıkarabilme davranışını kazandırmayı amaçlayan bir maddedir.

Onbirinci madde kaynak konumundaki öğrencinin, yazılı iletişim araçlarından yararlanırken, okuma hızını, anlama kapasitesini arttırmayı amaçlayan bir maddedir.

Onikinci maddede ise okuma tekniği verilerek, alıcı konumundaki öğrencinin, etkin, verimli ve hızlı okuma alışkanlığını kazan-

ması amaçlanmıştır. Ayrıca hızlı ve verimli okuyabilen öğrencinin kapasitesi de artacaktır.

Anlama Tekniği Bakımından.

Birinci madde, öğrencinin görsel iletileri anlayıp, uygun bir şekilde yorumlanmasına yöneliktir. Anlatma olayına yer verilmediği için öğrenci hala alıcı konumundadır.

İkinci madde ise, alıcı olarak kendine ulaşan iletilerin içeriklerini bozmadan anlayabilmesine ilişkindir.

Üçüncü madde ise, alıcı olarak kendine ulaşan iletilerin içeriklerini çözümleyerek, bu iletilere uygun başlıklar verebilmesine yöneliktir. Bu madde ile açık olmasa bile öğrenciye kaynak rolü verilmektedir.

Dördüncü madde ile, belli bir süre içinde kendisine ulaşan iletinin içerik analizini yapabilecek düzeye getirilmesi hedeflenmektedir (7).

ANLATIM

Anlatım başlığı altında öğrenciye kazandırılmak istenen kaynak davranış özellikleri vurgulanmaktadır.

Özel Amaçlar

Birinci madde öğrencinin kaynak rolünderken, kendisi, ailesi, yakın çevresi ile ilgili formal bilgileri iletebilme davranışına yöneliktir.

İkinci madde ise, kaynak olarak iletisini hazırlarken geri beslemeyi alabilme ve kendine yönelttiler soruları doğru olarak cevaplayabilme davranışına değinilmektedir.

Üçüncü madde de, alıcı olarak kendisine ulaşan, düzeyine uygun iletileri kaynak olarak aktarabilmesine yer verilmektedir.

Dördüncü maddede, kaynak olarak bir grup önünde, grupla iletişim kurabilmesine değinilmektedir.

Beşinci madde, öğrencinin iletişimde kullandığı aracın özelliklerini, düzeyine göre öğrenmesine ve tanımasına yöneliktir.

(7) Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, A.g.e., s. 212-215.

Altıncı madde, grup içi iletişime değinmiştir.

Anlatım başlığı altında üçüncü sınıf öğrencilerinde geliştirilmek istenen iletişimci davranışları «Sözlü» ve «Yazılı» olmak üzere ikiye ayırmıştır (8).

Sözlü Anlatım

Sözlü anlatım başlığı altında öğrenciye kazandırılmak istenen kaynak rolü, sözlü iletişimde bulunan kaynağın rolüdür.

Bu başlık altındaki maddelerden bir, üç, altı ve yedinci maddeler, öğrenci alıcı rolünderken, çeşitli iletişim araçlarından ve ortamlarından gelen iletileri değerlendirip, yeni ileti hazırlayarak, kaynak konumuna geçmesine yönelik maddelerdir.

İkinci ve sekizinci maddeler, başka bir kaynaktan gelen iletiyi anlayıp, yeniden kodlayarak, yani kaynak konumuna geçerek iletebilmesine yönelik maddelerdir. İkinci maddede kaynağın kapasitesine değinilmiş, sekizinci maddede ise kaynağın bilgi çeşitlemesine değinilmiştir.

Dokuz, on ve onbirinci maddeler ise, kaynak rolü benimsetilmek istenen öğrencinin, çeşitli iletişim ortamlarında iletişimde bulunmasına ve iletişimde bulunurken uyması gereken davranış özelliklerine yöneliktir.

Yazılı Anlatım

Yazılı anlatımda ise, yazınsal iletişimde kaynak rolünün gerektirdiği davranış değişikliklerine yer verilmektedir.

Birinci, üçüncü ve dördüncü maddeler, çeşitli iletişim araçlarında ve ortamlarında alıcı rolündeki öğrenciye gelen iletilerin, öğrenci tarafından anlamlandırılıp yorumlanarak, kaynak olarak yazılı biçimde ifade edilmesine yönelik maddelerdir.

İkinci ve beşinci maddeler ise, bir başka kaynaktan gelen iletinin, öğrenci tarafından alınıp, yorumlanarak, kaynak olarak yazılı biçimde ifade edilebilmesini içermektedir.

Beşinci ve yedinci maddeler ise, iletişim aracının verimli kullanılabilmesi için, aracın özelliğinin ve tekniğinin bilinmesine ve uygulanmasına değinen maddelerdir (9).

(8) Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, A.g.e., s. 221.

(9) Milli Eğitim ve Gençlik Spor Bakanlığı, A.g.e., s. 222-223.

DİL BİLGİSİ

Bu başlık iletişimde kullanılan aracın, verimli ve etkili kullanılabilmesi için, aracın tanınmasına, özelliklerinin öğrenilmesine yöneliktir.

Bu başlık altında öğrenciye hem kaynak, hem de alıcı rolü oynarken kullandığı araç tanıtılıp, özellikleri, kuralları, öğrencinin düzeyine göre öğretilmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle aracı tanıyarak, bilerek daha verimli şekilde kullanabilme özelliğini kazanacaktır. Ayrıca öğrenci aracı tanıdıkça ona olan saygısı ve sorumluluğu artacaktır (10).

YAZI

Bu başlık altında öğrenciye yazınsal iletişimde kaynak ve alıcı rolü oynarken, yazınsal iletişimde bulunurken kullandığı aracın tanınmasına ve bilinmesine ilişkin açıklamalar bulunmaktadır.

Amaçlar

Yazınsal iletişimde bulunurken, okunaklı ve düzenli kullanılan araç iletinin anlaşılabilirliğini arttıracaktır. Birinci madde bu nedenle iletişim aracının biçimine ilişkindir.

İkinci madde ise, yazınsal iletişimde bulunurken, öğrencide geliştirilmesi gereken fiziksel davranışlara yer verilmektedir.

Üçüncü madde ise iyi yazma alışkanlığı kazanarak bu alışkanlıkla, güzelliklere ve diğer sanatsal yazılara karşı da ilgi uyandırmayı amaçlamaktadır.

Dördüncü madde ise, öğrenci kaynak olarak kendinin alıcı olarak arkadaşlarının yazınsal iletişimde kullandığı araçta en iyiye ulaşabilmek için, hataları görme ve düzeltebilme davranışının kazandırılmasına yöneliktir.

Açıklamalar

Bu kısımdaki maddeler gruplar halinde toplanabilmektedir.

İlk onüç madde, bir iletişim aracı olan yazının, kurallarına uygun olarak yazılmasına ve güzel yazma alışkanlığının yerleştirilme-

(10) Milli Eğitim ve Gençlik Spor Bakanlığı, A.g.e., s. 227-229.

sine değinen maddelerdir. Bu maddelerin hepsinde öğrenciye yazınsal iletişimde kaynak rolü oynatılmaktadır. İyi, güzel ve kurallarına uygun bir yazı ile yazılan ileti, alıcı tarafından anlamından az şey yitirerek alınacağı düşünülürse, bu maddelerin önemi daha açık olarak ortaya çıkar.

Onbirinci madde, öğrencinin hem kaynak, hem de alıcı rolüne ilişkindir. Kendi yazısı ile kaynak, başka yazıları okunken alıcı rolündedir.

Öndördüncü ve onbeşinci maddeler ise, yazınsal iletişimde bulunurken, kullanılan kağıt, kalem gibi araçların dikkatli ve özenli kullanılması alışkanlığının geliştirilmesine yönelik maddelerdir. Ayrıca yazı yazmadan önce öğrencinin plan yaparak, iletisini kafasında düzenliyerek kağıda geçirmesi gerekliliğine de yer verilmektedir. Özellikle çocukta sistemli düşünme ve yazma davranışı gelişecektir.

Onyedinci ve onsekizinci maddeler ise, bu derste ana kaynak olan öğretmene yönelik maddelerdir.

Onyedinci madde, öğretmenin yazıyı, gerektirdiği davranış ve beceri özelliklerini öğretirken, öğrenciye yönelttiği iletinin dozuna ilişkindir. Çok verilen yazı ödevleri, çok yüklü dozlarda ve yoğunlukta verilen iletiler, alıcı konumundaki öğrenciyi sıkacak, dersten soğutacak ve giderek bıktıracaktır.

Onsekizinci madde ise güzel yazıların ödüllendirilip, öğrencinin özendirilmesine yönelik bir maddedir.

Ondokuz, yirmi, yirmibir ve yirmiikinci maddeler, öğrencinin yazınsal iletişimde bulunurken, kazanması gereken fiziksel davranışlarına ilişkin maddelerdir.

Yirmiüçüncü madde öğrencilerin kendilerini, arkadaşlarını eleştirebilmek ve böylece hatalarını iletişim süreci içinde düzeltmelerini amaçlayan maddedir.

Yirmidördüncü madde ise, alıcı konumunda bulunan öğrencinin çeşitli iletişim kaynak ve araçlarından gelen iletileri yazabilmesine ilişkin bir maddedir.

Yirmiyedinci madde ise, kaynak konumunda olan öğretmenin, örnek kişiliğine yer veren bir maddedir. Öğretmen, alıcı konumundaki öğrencilerin kendilerine örnek seçtiği kişidir. Bu nedenle öğretmen, öğrencileri ile iletişimde bulunurken, örnek davranmak zorundadır.

Ders Araç ve Gereçleri

Birinci madde öğrencilerin yazınsal iletişim aracı olan yazıyı bilinçli olarak öğrenmelerini amaçlayan bir maddedir. Bu nedenle yazı dersinde kullanılacak defterler, amaçları, işlevleri ve öğrenmeye katkıları tanımlanmıştır.

Diğer tüm maddeler, ders aracı olan kalem, kağıt ve tebeşire ayrılmıştır.

İletişimde bulunurken, özellikle yazılı iletişimde iletiyi taşıyan kağıt, iletinin yazıldığı kalem de önemlidir. Kötü bir kalemle, kötü bir kağıda yazılı ileti, anlamını yitirebilir.

Ders Araçları

Birinci madde, yazınsal iletişim aracı olan yazının temel kuralları ve biçimleri üzerinde durulmaktadır.

İkinci madde ise yazının yazıldığı kağıt alanının kullanılması alışkanlığının yerleştirilmesine yönelik olan bir maddedir.

Üçüncü madde, yazı aracılığıyla çocukta yaratıcılığın geliştirilmesi, taklitçiliğin önlenmesini amaçlamaktadır.

Dördüncü madde ise iletişim aracı olan yazının güzelleştirilmesine yöneliktir. Bu amacı gerçekleştirmek için yapılacak düzeltmelerin, iletisinin dozu ve süresi önemlidir. Aşırıya gidildiği zaman bıkkınlık yaratılabilir.

Beşinci madde ise, çocuğa başka yazılı iletileri okuyabilme, yazılı iletişimde alıcı davranışlarının geliştirilmesine ilişkin maddelerdir (11).

İLKOKUL III. SINIFININ TÜRKÇE DERS KİTABININ İLETİŞİM EĞİTİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kitabın ilk beş sayfası İstiklal Marş'ına, Türkiye Haritasına, İlkokul Andına ve Atatürk portresine ayrılmıştır.

Bunlarla öğrenciye iletişimin temel dürtüsü olan aidiyet ve bağlılık ihtiyacı verilmek istenmektedir.

(11) Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, A.g.e., s. 232-237.

Daha sonraki sayfada açıklamalar bulunmaktadır. Açıklamalar, alıcı rolündeki öğrenciye değil, kaynak rolündeki öğretmene yöneliktir. Bu kitap öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Öğrenciye yönelik olmayan açıklamaların burada bulunmaması gerekmektedir.

Kitabın yedinci ve sekizinci sayfası içindekiler kısmına ayrılmıştır. Burada parça isimleri, yazar adları ve sayfa numaraları bulunmaktadır. İçindekiler kısmı, yazınsal iletişim aracı olan kitapta bulunması gereken bir kısımdır.

Kitaptaki parçalar şiir ve düz yazıdan seçilmiştir. Düz yazıların uzunlukları değişmekte, kimi düz yazı onyedici cümle, kimi düz yazı otuz cümledir. Kitabın başındaki düz yazılar daha kısa, ilerledikçe yazılar daha uzundur. Cümle sayısı ise böyle bir sıra izlememektedir.

Şiirler genellikle dört mısra ile sınırlıdır, kitabın sonlarına doğru mısra sayısı beşe çıkmaktadır.

Parçaların anlatımı sade ve açıktır. Belirli haftalarda, o hafta ile ilgili parçalar seçilmiş, her okuma parçası, mutlaka resimle de anlatılmaya çalışılmıştır.

Seçilen parçaların altında yazarların adı, nereden alındığı verilmiş, kısaltma yapıldıysa belirtilmiştir.

Her parçadan sonra, o parça ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar «Kelimelerin Dili», «Okuduğumuzu Anladık mı? Cevap Verelim», «Güzel Türkçemiz» ve «Düşünelim, Anlatalım, Yazalım» başlıkları altında parçanın anlaşılıp anlaşılmadığını ölçülmeye çalışılmıştır.

«Kelimelerin Dili» iletişim aracının tanınmasına yöneliktir. Bu bölümde, sözcüklerin tanımlarına yer verilmektedir.

«Okuduğumuzu Anladık mı? Cevap Verelim» başlığı öğrenciye alıcı rolünün gerektirdiği davranışların geliştirilip geliştirilmediğini ölçmeye yöneliktir. Bu başlık altındaki sorularla öğrencinin parçayı anlayıp anlamadığını ölçmeyi amaçlamaktadır.

«Güzel Türkçemiz» ise öğrenciye kaynak rolünü oynatmayı amaçlamaktadır. Bu başlık altında öğrenciye kaynak rolünün gerektirdiği davranışlar kazandırılmak istenmektedir. Öğrenci araştırma yapmaya yönlendirilmek istenmektedir. Ayrıca dilin kurallarına ilişkin açıklamalar da bulunmaktadır.

«Düşünelim, Anlatalım, Yazalım» başlığı ile de öğrenciye yine kaynak rolü oynatılmak isteniyor. Bu başlık ile öğrenciye hem sözlü iletişimde, hem de yazılı iletişimde kaynak rolü oynatılmaktadır. Ayrıca çeşitli konular verilerek grup içi ve topluluk önünde kaynak kişilik oluşturması istenmektedir. Yine bu başlık altında çeşitli resimler verilerek, öğrencinin bunları anlatması amaçlanmıştır.

Kitapta her onaltı parçadan sonra test verilerek ölçme ve değerlendirme yapılmıştır. Yalnız testlerin yanıtlarına kitapta yer verilmiştir.

Kitabın sonunda oldukça dar kapsamlı sözlük kısmı da bulunmaktadır.

Kitap birinci hamur kağıda basılmış, renk kullanılmıştır.

İlkokullarda okutulan ders kitabı Milli Eğitimin, İlköğretimin ve Türkçe dersinin amaçlarına uygun olarak hazırlanmıştır. Öğrencide geliştirilmek istenen davranış özelliklerine uygun hazırlanmıştır. Kitabın fiziksel görünümü oldukça iyidir. Parçalardaki ve parçaların anlaşılabilirliğini ölçmeyi amaçlayan kısımlardaki soruların kelime sayısı, amaçlara uygundur. Aynı uygunluk seçilen parçalarda da vardır. Resimler güzel ve özenli hazırlanmış, öğrencinin anlaması için uygun düzenlenmiştir.

Fakat öğrenciye yönelik bir kitapta, öğretmenlere yönelik uyarıların bulunması hatalıdır. Ayrıca kitapta verilen testlerin yanıtlarında kitapta bulunması da hatalı bir yöntemdir. Öğrenci kolaycılığa yönelebilir. Sözlük kısmının da kitapta bulunması, çocukta bu başvuru kaynağını kullanmasına ve kullanma alışkanlığının gelişmesine engel olabilir.

Kitapta her şey belli kurallarla sınırlandırılmakta ve öğrenciye aktif olarak derse katılma fırsatı fazla tanınmamaktadır.

Kitapta seçilen parçalar alıntıysa, kitap ve yazar adı verilerek kullanılması iletişim eğitimi açısından olumlu bir yöntemdir. Fakat alıntılarda kısaltmalar iyi yapılmamış, kimi kısaltmalar sonucu parçanın bütünlüğü bozulmuştur (12).

(12) Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, **İlkokul Türkçe Ders Kitabı**, (Yayın No. 989, Ders Kitapları Dizisi: 321, Ankara: 1990).

İLKOKUL III. SINIFINDA TÜRKÇE DERSİNDE KULLANILAN DERGİLERİN İLETİŞİM EĞİTİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

İncelenen ilkokulun III. sınıfında Türkçe dersinde Tombul Dergi ve Özgün Ünite Dergisi kullanılmaktadır.

Tombul dergi bir ders yılı süresince dokuz sayı olarak çıkmıştır. Dergide Türkçe ve Matematik derslerine yer verilmiştir.

Türkçe dersi ile ilgili olarak seçilen parçalar düz yazı ve şiirden oluşmaktadır.

Parçalar haftalarla ilgili seçilmiş, fakat arada serbest seçilmiş metinlerde bulunmaktadır.

Parçalardan sonra parçanın anlaşılıp anlaşılmadığını ölçmek için, öğrenciye çeşitli başlıklar altında sorular yöneltilmiştir.

«Kelime Hazinesini Zenginleştirelim» başlığı, iletişim aracı olan dilin kapasitesini arttırmaya yöneliktir. Bu bölümde birtek sözcük tanımı verilmiş, daha sonra en fazla on kadar sözcüğün tanımının bulunması öğrenciden istenerek, araştırmaya yöneltilmiştir. Ayrıca anlamı bulunması istenen bu sözcüklerin birer cümlede kullanılması istenerek, sözcüğün alıcının kafasında somutlaştırılması amaçlanmıştır.

«Okuduğumuzu Anladık mı?» başlığı ile öğrenciye hem kaynak, hem de alıcı rolü oynatılmaktadır. Bu başlık altında çocukların, önce okuduğu parçanın anlatılması istenerek, çocuğun alıcı davranış özelliklerini geliştirip geliştirmedığı anlaşılacak istenmiştir. Eğer çocuk alıcı davranış özelliklerini geliştirdiyse, parçanın iletişimini anlamış olacaktır Daha sonra anlatarak kaynak konumuna geçmektedir.

«Dil Yeteneğimizi Geliştirelim» bölümü ise çocuğa alıcı rolünü oynatan, aynı zamanda aracın kurallarını öğreten bir bölümdür.

«Şunları Yapınız» başlığı ile de çocuğa kaynak rolü oynatılmaktadır. Çünkü çocuğa rol oynatırken, kimi zaman sözlü iletişimde bulunması istenmektedir. Ayrıca çocuktan çevresini gözlemesi istenerek, çocuk araştırmacılığa yönlendirilmektedir.

Dergide konularla ilgili renk kullanılmış, fakat fazla renklendirilmemiştir. Dergi samanlı kağıda basılmıştır.

Derginin Türkçe kısmında «Eğlence Sayfası»da bulunmaktadır. Bu sayfada, fıkralar, bilmece, deyişler, şiirler ve çeşitli sözcük

oyunları ile çocuğa aracın sevdirmesi amaçlanmaktadır. Yine türkçe bölümünün sonunda, dergideki konularla ilgili test bulunmaktadır. Testin bulunduğu sayfa, dergi öğrenciye dağıtılmadan koparılarak, daha sonra test uygulanmaktadır (13).

Üçüncü sınıf öğrencilerinin kullandığı bir diğer kaynak dergi de Özgün Ünite Dergisidir. Bu dergi yıl boyunca sekiz sayı çıkmıştır.

Derginin her sayısında, «Hayat Bilgisi», «Belirli Gün ve Haftalar», «Türkçe», «Matematik», «Resim-iş», «Müzik» ve «Beden Eğitimi» dersleri bulunmaktadır.

Derginin türkçe bölümünün başında «Kazanacağımız Davranışlar» başlığı altında, «Anlama, Anlatım, Dilbilgisi ve Yazı» bölümleri ile çocukta yaratılmak istenen iletişim davranışlarına yer verilmektedir.

Dergide seçilen okuma parçaları genellikle düz yazı biçimindedir. Şiire çok az yer ayrılmıştır. Anlama başlığı altında, çocuğa yöneltilen sorular, çocuğu alıcı davranışına yöneltilmektedir. Yazılı ve sözlü olarak, çocuğa ulaşan iletileri anlayabilmiş mi? Bunun gerektirdiği alıcı davranış özelliklerini geliştirebilmiş mi? Bu soruların yanıtını, parça ile ilgili soruları çocuğa yönelterek bulmak istemektedirler.

Anlatım bölümünde ise çocuğa sözlü ve yazınsal iletişimde kaynak rolü oynatılmaktadır. Parça ile veya parçanın konusu ile ilgili olarak çocuğa sorular yönelterek veya konu vererek kaynaklık yapması amaçlanmaktadır.

Dilbilgisi bölümü ile de çocuğa iletişim aracının kurallarının öğretilmesi amaçlanmaktadır. Bunu gerçekleştirmek için çocuğa sorular yöneltilerek, araştırma yapması istenmektedir. Yöneltilen sorular, çocuğu kural ezberlemeye değil araştırma yapmaya yöneltecek biçimde hazırlanmıştır. Kuralın öğrenciye sezdirilip, ezberlenmeden, özümленerek öğretilmesi amaçlanmıştır.

Ayrıca bu bölümlerin içinde olduğu kısımda «Kendinize Sorunuz», «Birlikte Düşününüz», «Nasıl Okuyalım?» «Doğru Okuyalım» başlıkları ile öğrencinin kendisini sorgulaması sağlanmak istenmiştir. Öğrenci, derginin başında yazılı olarak belirtilmiş olan davranışları kazanıp kazanmadığını ölçebilmektedir.

(13) Osman Tombul, Aytekin Tombul ve diğerleri (Yayın Kurulu). **Tombul Türkçe-Matematik Dergileri**, (İstanbul: Tombul Yayınevi), 1992.

Yazı öğretimine ayrılan kısımda, önce öğrenciye daha önceki sınıflarda öğretilen davranışlar anımsatılmaktadır. Daha sonra öğretilmesi gereken kural varsa, öğretilerek, uygulama yapması sağlanmaktadır. Bu uygulamaların sınıf ortamında tartışılması ve hataların birlikte bulunması istenmektedir.

Dergi samanlı kağıda basılmış, konu ile ilgili resimler kullanılmıştır. Resimler renkli olarak basılmıştır. «Anlama, Anlatım, Dilbilgisi» kısımlarının başlıkları kırmızı şeritin içine alınmıştır. «Kendinize Sorun» gibi öğrencinin kendini ölçmesini amaçlayan bölümler ise tamamen sarı zemine çerçevelenerek basılmıştır.

Bu dergide de diğer dergide olduğu gibi Türkçe bölümünün sonunda test bulunmaktadır. Bu test öğrenciye dergi verilmeden önce kopartılarak uygulama sırasında öğrenciye verilmektedir (14).

İlkokul III. sınıfların Türkçe dersinde okutulan iki derginin dersin temel kaynağı olan Türkçe kitabına yardımcı kaynaklık etmesi gereklidir. Fakat dergiler derste yardımcı kaynak olarak değil asıl kaynak kadar etkin bir şekilde kullanılmaktadır.

Dergilerin Türkçe bölümü Milli Eğitimin, İlköğretimin, Türkçe dersinin ilköğretim programının amaçlarına uygun şekilde hazırlanmıştır. Programla dergiler bütünlük içindedir.

Dergilerde parçaların anlaşılıp anlaşılmadığını ölçmeyi amaçlayan kısımlar programa uygun olarak «Anlama, Anlatım, Dilbilgisi ve Yazı» bölümlerinden oluşmaktadır. Tömbul dergide yazı kısmı bulunmaktadır. Bu kısımlarda öğrenciye alıcı ve kaynak rolü oynatılmakta, ayrıca öğrenciye dilbilgisi kısmında aracın öğretilip sevdirmesi amaçlanmaktadır.

Dergilerde resim kullanımı da İlköğretim Programının amaçları doğrultusundadır.

Dergilerde, öğrencilere daha aktif olma şansı tanınmaktadır. Çocuklar araştırmaya yöneltilmekte, çevreyi gözleme alışkanlığı yerleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Dergilerin basım ve kağıt kalitesi iyi değil. Ayrıca dergilerde kullanılan resimler fazla özenli değil, programın saptadığı amaçlara uyabilmek için kullanılmış.

(14) Ünsal Gündoğan, Elife Gündoğan ve diğerleri (Yayın Kurulu). **Özgün Ünite Dergisi**, (Ankara: Bilim ve Kültür Yayınları Ltd. Sti.), 1991.

Özgün ünite dergisi iletişim eğitimimine daha uygun bir dergidir. Türkçe bölümünün başında «Kazanacağımız Davranışlar» başlığı ile öğrenci bilinçli olarak yönlendirilmektedir. Öğrenci bu davranış değişikliklerini okuyarak, kendinde bu değişikliklerin gelişip gelişmediğini sınavabilecektir. Böylece öğrencide öğrenme süreci daha aktif işleyebilir. Ayrıca çocukta otokontrol ve kendini izleyebilme bilinci de gelişecektir.

Parçalarla ilgili sorular kısmında başlıkların renklendirilmesi, dikkat çekicilik açısından önemli bir noktadır. Ayrıca bu kısımda, sarı zemin üzerindeki bölümler, öğrencinin kendini, arkadaşlarını değerlendirmeye, tartışmaya ve daha fazla yaratıcılığa yöneltebilmektedir. Öğrenci kendinin ve arkadaşlarının hatalarını bularak, eleştirel bakmayı öğrenebilir.

Sonuç olarak bu dergiler, özellikle «Özgün Ünite Dergisi» iletişim eğitimi açısından, öğrenciye diğer dergiden daha yararlı olabilecek bir dergidir.

TÜRKÇE EĞİTİMİNDE ÖĞRETMEN KAYNAKLARININ İLETİŞİM EĞİTİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Şevket Türkyılmaz tarafından hazırlanan «Özel Öğretim Metodları» ilkönce ilköğretim programlarına göre Türkçe dersinin hedef ve amaçlarını inceleyerek başlamıştır. Millî Eğitimin kuruluşundan itibaren değişen tüm programlardaki Türkçe dersinin amaçlarına yer verilmiştir. Böylece, öğretmen ihtiyaca göre programlarda ne tür değişiklikler yapılmış onu görebilmektedir. Bütün olarak Türk Eğitim sisteminde Türkçe dersinin geçirdiği gelişme aşamalarını izleyebilmektedir.

Kitap Türkçe dersini, «İlk Okuma-Yazma, Okuma Öğretimi, Tahrir Öğretimi, Yazım Öğretimi, Dilbilgisi Öğretimi, Yazı öğretimi» başlıkları altında incelemektedir.

Her bölüme başlamadan önce o bölümde işlenen konunun önemine değinen kısa bir giriş bulunmaktadır. Örneğin okuma-yazma öğretimi bölümünde ilk kısım dilin önemi ve toplumdaki yerine ayrılmıştır. Bu bölüm tamamen sözlü iletişimi anlatan ve önemine değinen bir kısımdır. Okuma öğretimi bölümünde de okumanın yani alıcı konumunda bulunmanın önemini vurgulayan bir giriş bölümü bulunmaktadır. Ayrıca o bölümdeki konunun ilköğretim programındaki yeri ve

amacına da yer verilmektedir. Böylece öğretmen dersin bütününü ve bölümlerini ilkökul programı içinde görebilmektedir.

Öğretim basamaklarının incelendiği bölümde, öğrencinin fiziksel özellikleri vurgulanarak, öğretim tekniklerine yer verilmiş ve sonunda öğretim amaçlarına değinilmiştir. Ayrıca bölüm sonunda örnek okuma parçaları bulunmaktadır.

Kitabın amacı, öğretmene kaynak rolünün gerektirdiği davranış özelliklerini öğretmek, alıcı konumdaki öğrencinin de fiziksel ve psikolojik özelliklerini de öğretmene vermektir.

Kitap Türkçe dersinin işlenişi ve verilişi bakımından yeterli düzeydir. Öğretmene kaynak olarak nasıl davranması gerektiği öğretilmekle kalınmamakta, alıcının özellikleri de verilerek öğretmene yol gösterilmektedir.

Ayrıca Türkçe dersinin bütün olarak genel amaçları verilerek sistemin bütününün görülmesi sağlanmakta, sonra dersi oluşturan diğer başlıkların programla bağlantısı verilmektedir. Bölüm sonunda da test bulunmaktadır.

Kitapta, Türkçe dersinin Milli Eğitim ve İlkokul Programı ile olan bağlantısı verilmemekte, bu da bütünlüğün sağlanmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

Kitap yazınsal iletişim tekniği bakımından da yetersizdir. Bölümler birbirinden biçim olarak kesin olarak ayrılmamıştır. Bölüm ayrımları dikkatle incelenince ve içerik kısmına bakılarak ayrılabilir.Kitap yazınsal iletişim tekniği bakımından da yetersizdir. Bölümler birbirinden biçim olarak kesin olarak ayrılmamıştır. Bölüm ayrımları dikkatle incelenince ve içerik kısmına bakılarak ayrılabilir.

Ayrıca kitapta kullanılan dilde de tutarlılık yoktur. Oldukça yeni sözcüklerin yanı sıra, çok eski sözcüklerde kullanılmaktadır (15).

Eğitim Ön Lisans Programında Türkçe dersinde yararlanmaları amacıyla öğretmenlere dört ciltten oluşan bir takım verilmiştir. İlk üç cildi birinci yıl için, tek cildi de ikinci yıl için hazırlanmıştır.

Bir numaralı kitap on üniteden oluşmaktadır. Bir numaralı kitabın başında öğretmenlere seslenilmiştir. Bu seslenişte amaç, kısaca programı ve dersi tanıtır ve aidiyet duygusunun yaratılması amaçlanmaktadır. «Nasıl Çalışalım?» kısmı ile de, öğretmenlere uzaktan öğretimin çalışma tekniği verilmektedir.

Kitapta ele alınan konular dile, araca yöneliktir. İletişimde kullanılan dilin kurallarının öğrenilmesini içermektedir. Bu kitapta ay-

rica sözlü ve yazılı iletişim tekniği verilmektedir. «Okuma-Dinleme-Anlama» konusunda da bilgilere yer verilmektedir. Bu konu başlığında, üç iletişim biçiminde nasıl verimli olunacağı üzerinde durulmaktadır (16).

İkinci ve üçüncü kitaplar ise «Anlayarak Okuma» başlığı ile yazınsal iletişime ayrılmıştır. İkinci kitap Türk Edebiyatını «Anlayarak Okumaya» değinmektedir. Türk Edebiyatından tanınmış şair, yazar, denemecilerin kısa yaşam öykülerine ve seçilmiş parçalarına yer verilmektedir. Nelere dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durularak verimli bir okuma tekniği yani iletişim tekniğinin öğretilmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda yazın türlerinin de üzerinde durulmaktadır (17).

Üçüncü kitap ise dünya edebiyatına ayrılmıştır. Seçilen belli yazarlar ve bu yazarların eserlerinden seçilmiş parçalar ile verimli bir okuma tekniğinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır (18).

İkinci yıl okutulan tek ciltlik kitap ise yirmi üniteden oluşmuştur. İlk onbir ünite öğretmenin kendisini doğrudan ilgilendiren, iletişim aracı olan dilin kurallarını, sözlü iletişimi ve öğretmenin ders-te kullanacağı yazım biçimlerini ve kurallarını öğretmeyi amaçlayan ünitelerdir.

İlk altı ünite araca yönelik ünitelerdir. Aracı tanımaya ve kurallarını öğretmeyi amaçlayan ünitelerdir.

Daha sonraki üç ünite sözlü iletişime yöneliktir. Bu üç ünite sözlü iletişimde kullanılan iletişim biçimlerine ayrılmıştır. Bu iletişim biçimleri, belli kuralları olan iletişim biçimleridir. Örneğin; Tanıtırma, soruya karşılık verme, görüşme, toplu konuşma, açık oturum, sempozyum gibi. Üç ünitenin hepsi yüz-yüze iletişimi anlatmaktadır. Birinci ünite yüz-yüze iletişimin iki kişi arasında geçen türünü, ikinci ünite kaynak olarak bir grupta iletişim kurmayı, üçüncü ünite de, birkaç kaynak kişinin bir arada bulunarak grupta iletişim kurma türüne ayrılmıştır.

(15) Şevket Türkyılmaz, **Özel Öğretim Metodları**, (Ankara: Rehber Dağıtım), 1975.

(16) Cahit Kavcar, Enise Kantemir. **Türk Dili I**, (Der. Turhan Baraz), (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 140), Fasikül 1, 1986.

(17) Turhan Baraz. **Türk Dili I**, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 140), Fasikül 2, 1987.

(18) Nabi Avcı. **Türk Dili I**, (Der: Turhan Baraz), (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 140), 1986.

On ve onbirinci üniteler ise, öğretmenin derslerinde kullandığı yazınsal iletişim türlerinin tanıtılmasına ve kurallarına ayrılmıştır.

Onikinci üniteden, yirminci üniteye dek olan bölümde ise, öğretmenin kaynak rolünü oynadığı alıcı kitlesi olan öğrencilere yazınsal iletişime ayrılmıştır. Bu ünitelerde çocuk edebiyatı tanıtılıp, çocuğun dünyasında kitabın ve okumanın önemi verilmektedir. Daha sonra çocuk edebiyatı türleri üzerinde durulmaktadır (19).

Öğretmene yönelik bu kitapların hepsi iletişimin temel ögesi olan dil üzerine kurulmuştur. Bu temel iletişim aracını, türlerini, kurallarını öğretip araç tanıtılmaktadır, ama iletişime açık olarak değinilmemektedir. Bu kitaplarda öğretmen alıcı konumundadır.

Kitaplarda her ünitenin başında, ünitenin amaçları, kazandırılmak istenen iletişim davranışları belirtilmiştir. Daha sonra ünitenin içindekiler verilmiştir. Bu şekilde konu içinde nelerin öğrenileceğinin bütün olarak görülmesi sağlanmıştır. Son olarak ünitelerin nasıl çalışılacağına ilişkin uyarılar bulunmaktadır. Bu uyarılar ile, istenen davranışların öğrenilmesi için nelere dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Daha önceki ünitelerle bağlantı kurularak, ünitelerin tekrar edilmesi, bilgilerin pekiştirilmesi sağlanmaktadır. Türk dili parçalar halinde öğretilerek bütün ile ilişkinin kurulması da sağlanmaktadır.

Ayrıca üniteler içinde alıcı konumdaki öğretmenin dikkatinin canlı tutulması için görsel materyallerden yararlanılmaktadır. Ünite anlatılırken çeşitli sorular yöneltilerek öğrenmenin sağlanıp sağlanmadığı kontrol edilmektedir. Önemli noktalar görsel olarak şekillerle, renkle ve baskı tekniği ile belirtilmiştir. Her ünitenin sonunda değerlendirme soruları ile öğrenme durumunun değerlendirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca dördüncü kitabın sonunda sınıfta kaynak olarak öğretmenin yararlanabilmesi için çocuk yazınından çeşitli kitaplar tanıtılmıştır. Bu kitapların konusu kısaca özetlenerek, hangi yaş grubuna uygun olduğu da belirtilmiştir.

Tüm bunlar iletişim eğitimi açısından olumlu özelliklerdir. Alıcı konumdaki öğretmen sürekli uyanık tutulmakta, öğrenmeye aktif olarak katılması sağlanmaktadır.

(19) Hasan Eren, Hamza Zülfikar ve diğerleri. **Türk Dili II**, (Der: Turhan Baraz), (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 180), 1989.

Fakat bu kitapların hiç birinde öğretmen kaynak konumuna getirilmemiştir. Toplam elli ünite, sadece altı ünite sözlü iletişime ve kurallarına ayrılmıştır. Öğretmen mesleği gereği sürekli olarak sözlü iletişimde bulunan bir kaynaktır. Bu kitaplarda sözlü iletişime daha geniş yer ayrılması gereklidir.

Kaynak rolü oynayan öğretmenin, öğrenci üzerinde gelecekteki yaşantısında çok önemli etkileri vardır. Bu etkiler öğrencilerin tüm yaşamını etkileyecektir. Bu nedenle kaynak olan öğretmenin sadece yazılı ve sözlü kaynak olarak değil, fiziksel ve davranışsal olarak örnek kişi olması gerekir. Bu örnek kişiliği sağlıklı geliştirebilmek için, bu konu ile ilgili bilgilerin verilmesi gerekli olabilirdi.

Ayrıca birinci yıl okutulan, aracın kurallarına yönelik bilgiler ikinci yıl yine verilmiştir. Konular tekrar edilerek verilmemesine karşın, aracın özelliklerine ve kurallarına ilişkin bilgilerin iki yıla bölünerek verilmesi, bütünlüğü bozmaktadır. Ayrıca öğretmene ilk yıl tüm kurallar öğretilmelidir ki, bu kuralları kullanarak, bilgileri pekiştirebilsin.

Ayrıca öğretmenin alıcısı konumunda bulunan öğrencilerin özellikleri konusunda da bilgi verilmemiştir. Öğrencilerin özellikleri programın başka dersinde veriliyor olsa bile, bu dersin içinde kısaca yeniden verilmesinin bütünlük açısından yararı olacaktır.

Eğitim Ön Lisans Programında Türkçe dersi ile ilgili bir diğer kitap, «Özel Öğretim Yöntemleri» nin ilk kitabıdır. Bu kitap sekiz üniteden oluşmaktadır. Başlarken kısmı ile öğretmende aidiyet duygusu yaratılmak istenmektedir. «Nasıl Çalışmalı?» kısmı ise, öğrenme etkinliğinin tekniğine yöneliktir.

Birinci ünite Türkçe dersinin amaçları ve ilkeleri üzerinde durulmaktadır. İkinci ünite ise bu dersin öğretiminde kullanılacak öğretim teknik ve yöntemlerine ilişkindir. Daha sonraki dört ünite ise okuma-yazma, okuma-dinleme, sözlü anlatım ve yazılı anlatım, dilbilgisi öğretiminin amaçları ve tekniklerine ayrılmıştır. Yedinci ünite iletişim ortamları yer almaktadır. Sekizinci ünite ise ölçme-değerlendirmeye ilişkindir (20).

(20) Cahit Kavcar, Ferhan Oğuzman. **Özel Öğretim Yöntemleri: Türkçe Öğretimi**, (Der: Bekir Özer), (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 195), 1989. İletişim Bilimleri Fakültesi öğretim üyesi

Bu kitabın tüm üniteleri öğretmene kaynak rolünü öğreten ünitelerdir. Her üniteye alıcıya kaynak olarak nasıl davranışlar kazandırılacağı ve bu davranışların hangi yöntemlerle kazandırılacağı üzerinde durulmaktadır. Üniteler ilköğretim Türkçe programına bağlantılı olarak ele alınmış, programla bütünlük sağlanmıştır.

Bu kitapta iletişim tekniği bakımından diğer dört kitap gibi özenli ve titiz biçimde hazırlanmıştır. Diğer dört kitapta gözlenen olumlu özelliklerin tümü bu kitapta da bulunmaktadır. Özellikle iletişim ortamları üzerinde ayrı bir ünitenin olması önemli bir gelişmedir. Fakat bu kitapta da açık olarak iletişimde bahsedilmemekte, öğrenci özellikleri üzerinde de durulmamaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma sonunda incelenen, Milli Eğitimin Amaçları, İlköğretimin Amaçları, Türkçe Dersinin Amaçları III. Sınıfın Türkçe Dersi Programı, Öğrenci ve Öğretmen Kaynaklarının hiç birinde açık olarak iletişimden bahsedilmemiştir. Fakat tümü iletişime dayanmakta, iletişim eğitimine yönelik amaçlar belirlemektedir. Bu metin ve kaynaklarda iletişimin olmamasının nedeni Türkçe dersinin, bir dil dersi olarak algılanması olabilir. Bu nedenle Türkçe dersi dil dersi olarak işlenmektedir. Halbuki programda Türkçe dersi, ifade ve beceri dersi olarak adlandırılmıştır. Ancak öğrenciye bu dil dersinde Türkçe öğretilmektedir.

Eğer, dersin amacı, iyi iletişim kurabilen bireyler yetiştirmek olsa, bu derste, programda, kaynaklarda iletişime daha çok yer ayrılabilirdi.

Yapılacak eleştiriler belki programın sonunda olabilirdi. Ancak, o zaman yalnızca program eleştirilmiş olurdu. Halbuki eksiklik olarak kabul edilen bu noktalar, yalnızca programda değil, programa bağlı olarak üretilen kaynak kitap ve dergilerde de bulunmaktadır.

Bu çalışma sırasında, program çerçevesinde çok sıkı bir şekilde sınırlandırıldığı, herhangi bir esnekliğin bulunmadığı görülmüştür. Bu nedenle, öğretmen öğrencinin yaratıcılık yanına engel konulmuştur. Oysa iyi bir iletişimci aynı zamanda yaratıcı olmalıdır.

Program katılığı, programa bağlı olarak üretilen kaynaklara da az çok yansımıştır.

Programda, vücut diline, iletişim ortam ve araçlarına yer verilmemesi, dolayısıyla programa bağlı olarak üretilen kaynaklarda da aynı eksikliğin oluşmasına yol açmaktadır.

Programda ve diğer kaynaklarda gözlenen bir diğer eksiklik ise, çeşitli iletişim araçları ile alıcıya gelen iletilerin, alıcı tarafından karşılaştırma ve değerlendirme becerisine yer verilmemesidir. Programın içinde çeşitli iletişim araçlarından yararlanılması konusuna değinilmiş ama, eleştirel faydalanma konusuna değinilmemiştir. Bu eleştirel yaklaşım alıcıya verilmezse, binlerce araçtan gelen iletiler olsa bile, alıcı her ortamda tek yanlı bir iletişim bombardımanı altında kalacak, araçtan ve kaynaktan rasyonel biçimde yararlanamayacaktır.

Alıcıda bu eleştirel tavrın oluşturulmaması sonucunda, alıcı hiç bir zaman yeterli bir şekilde kaynağı yönlendiremeyecek, tek yönlü iletişimin etkisi altında kalacaktır.

Fakat üzerinde durulan bu eksikliklerin temel nedeni, Türkçe dersinin bir dil dersi olarak kabul edilmesidir.

Sonuç olarak denebilir ki, Türkçe dersinde ve programda iletişime daha fazla ve açık olarak yer vermek, gelecekte birbirleri ile sağlıklı iletişim kurabilen bir toplum yaratmak için gereklidir. Sağlıklı iletişim ilişkileri, günümüzde yaşanan pek çok sorunu çözmese bile, çözümlesine yardımcı olacaktır. Unutmayalım, Aristo'nun dediği gibi «insan konuşan hayvandır».

Bu çalışmanın sınırlayıcısı Milli Eğitimin amaçlarında iletişim ve iletişim eğitimidir. Çalışmada incelenen konular bu doğrultuda değerlendirilmiştir.

Bu konuda bundan sonra yapılacak çalışmalarda, tüm öğretim basamaklarının ve derslerinin iletişim ve iletişim eğitimi açısından incelenmesi önerilmektedir. Ayrıca kaynak kitapların fiziksel değerlendirmesi, yazı ve resim alanının kullanılışı, özellikle öğrenciye yönelik kaynaklarda kullanılan resimlerin öğrenciye uygunluğu, kullanılan dilin tutarlılığı ve öğrenci düzeyine uygunluğu bakımından da incelenmesi önerilebilir. Tüm öğretim basamaklarındaki temel ve yardımcı kaynakların içeriklerinin iletişim ve iletişim eğitimi açısından incelenmesi ve çözümlenmesi de önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Avcı, Nabi, **Türk Dili I.** (Der: Turhan Baraz), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 140, 1986.
- Baraz, Turhan. **Türk Dili I.** Fasikül: 2, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 140, 1987.
- Eren, Hasan, Zülfikar, Hamza ve diğerleri. **Türk Dili II.** (Der: Turhan Baraz), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 180, 1989.
- Gündoğan, Ünsal, Gündoğan, Elife ve diğerleri (Yayın Kurulu). **Özgün Ünite Dergisi**, Ankara: Bilim ve Kültür Yayınları Ltd. Sti., 1991.
- Kavcar, Cahit, Kantemir, Emine. **Türk Dili I.** (Der: Turhan Baraz), Fasikül: 1, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 140, 1986.
- Kavcar, Cahit, Oğuzman, Ferhan. **Özel Öğretim Yöntemleri: Türkçe Öğretimi**, (Der: Bekir Özer), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 195, 1989.
- Milli Eğitim Bakanlığı. **İlkokul Programı**, İkinci Baskı, İstanbul: 1969.
- Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı. **İlköğretim Okul Klavuzu**, Yayın No: 255, Ankara: 1983.
- Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı. **İlkokul Programı**. İstanbul: 1988.
- Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları. **İlkokul Türkçe Ders Kitabı**, Ders Kitapları Dizisi: 321, Ankara: 1990.
- Tombul, Osman, Tombul, Aytekin ve diğerleri. (Yayın Kurulu), **Tombul Türkçe-Matematik Dergileri**, İstanbul: Tombul Yayınevi, 1992.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**, Madde 3, 1982.
- Türkyılmaz, Şevket. **Özel Öğretim Yöntemleri**, (Ankara: Rehber Dağıtım), 1975.